

Сергій Назаровець,

кандидат наук із соціальних комунікацій,
директор Наукової бібліотеки Національного
університету "Києво-Могилянська академія"

Бенчмаркінг наукових журналів у галузі бібліотекознавства

У роботі представлено порівняльний аналіз вибраних наукових журналів у галузі бібліотекознавства. Основою для проведення аналізу стали результати онлайн-опитування вітчизняних фахівців бібліотечної справи щодо важливих факторів, якими вони керуються у процесі вибору журналу для публікації результатів наукових досліджень. Отримані результати дозволяють краще зрозуміти мотиви та очікування українських спеціалістів бібліотечної справи від фахових періодичних видань і, тим самим, надають редакціям бібліотекознавчих журналів інформацію для покращення якості сервісів видань задля приваблення кращих авторів галузі. Запропонована методика порівняння наукових журналів може бути використана редакційними колегіями та інституційними службами підтримки наукових журналів з інших академічних дисциплін для побудови ефективних стратегій розвитку власних видань.

Ключові слова: науковий журнал, бібліотекознавство, опитування, бенчмаркінг, Україна.

Автори наукових робіт перед представленням рукопису приймають важливе рішення щодо вибору оптимального журналу для публікації свого дослідження. Вдалий вибір журналу гарантує увагу читацької аудиторії. Натомість, через публікацію у маловідомому виданні результати дослідження можуть залишитися непомітними науковій спільноті. Особливі труднощі із вибором журналу для публікації виникають у молодих дослідників, які ще не мають відповідного досвіду в якості автора та рецензента, а тому, як правило, керуються порадами своїх старших колег-науковців. Однак, досвідчені дослідники також не завжди можуть відшукати повну інформацію про журнали у своїх предметних галузях і тому в процесі вибору видання орієнтуються на свої читацькі уподобання, наукометричні показники, нормативно-правові документи, чи рекомендації підрозділів, що опікуються публікаційною політикою установи. Провідні видавці наукової літератури пропонують авторам скористатися спеціалізованими веб-сервісами для вибору відповідного журналу для представлення рукописів, проте дані сервіси обмежуються пошуком по журналах конкретного академічного видавництва. Крім того, процес вибору

журналу для публікації не піддається суцільній алгоритмізації, тому кінцевий вибір видання багато у чому залежить від суб'єктивних факторів.

Серед науковців постійно зростає попит на публікацію результатів наукових досліджень, але можливості та умови провідних академічних видавців не завжди відповідають потребам сучасних дослідників. Відтак, автори все частіше експериментують з новими видавничими моделями, зокрема представляють свої дослідження у журналах відкритого доступу. Крім того, розвиток електронних видавничих платформ суттєво знизив собівартість випуску наукових видань, що відкрило шлях на ринок академічної періодики шахряям, які за відносно невелику плату пропонують авторам швидку публікацію у так званих «хижацьких виданнях», у яких процес рецензування відбувається зі значними порушеннями, або не відбувається взагалі [1]. Відповідно, у таких нових конкурентних умовах поширення наукового знання лише редакції авторитетних наукових видань з високим імпакт-фактором можуть почуватися відносно спокійно щодо майбутнього своїх видань. Натомість, редактори наукових журналів, які тільки розпочинають привертати увагу читацької аудиторії, повинні активно змагатись за перспективних авторів, щоб рукописи з актуальними дослідженнями надходили саме до їхніх журналів.

Вітчизняні академічні видавці використовують різні практики та форми представлення наукових журналів аудиторії. Однак, через законодавчі вимоги до фахових видань [2], більшість українських редакцій дотримується гібридного варіанту – паралельно з підтримкою електронної версії журналу видаються і друковані примірники. При цьому, українські установи продукують велику кількість періодичних наукових видань, однак лише кілька десятків назв вітчизняних наукових журналів представлено в авторитетних міжнародних реферативних базах даних, у той час, як решта публікують статті низької якості та мають обмежену аудиторію читачів. Особливі складнощі з належним представленням наукових видань на міжнародному рівні відчують українські університети, які намагаються самостійно розвивати та вдосконалювати технології представлення й редакційні політики власних академічних видань, у той час як випуск та розповсюдження англomовних версій журналів багатьох інститутів Національної академії наук України здійснюється відомими іноземними академічними видавництвами [3].

Попри те, що можуть існувати певні відмінності між очікуваннями керівників університетів від результатів видавничої активності установи, усі університети прагнуть видавати якісні впливові наукові журнали для росту наукової репутації установи в країні та світі і для реалізації своєї освітньої та наукової місії. Через відсутність достатньої кількості фахівців в українських університетах, які б володіли відповідними знаннями та досвідом, процес входження наукових видань у світовий науковий простір відбувається вкрай повільно. Відповідно, в університетах запроваджуються різноманітні ініціативи

шляхом створення, або переорієнтації структурних підрозділів для робіт, скерованих на покращення представлення наукових видань установи. Наприклад, в університетах України впроваджується модель «Бібліотечного видавництва» (*Library Publishing*), яка фокусується на наукових електронних журналах відкритого доступу і опікується усіма процесами, що пов'язані з питаннями інтеграції наукових публікацій установи до міжнародного інформаційного простору [4, 5].

Одним зі шляхів досягнення редакціями університетських наукових журналів бажаних результатів може стати використання бенчмаркінгу. Цей метод успішно застосовується різними організаціями для порівняння власних бізнеспроцесів з процесами успішних організацій-лідерів, з метою подальшого впровадження передового досвіду у свою роботу [6]. Співставлення різних технічних та змістових характеристик наукових журналів з найвпливовішими журналами у конкретних наукових дисциплінах дозволяє редакціям покращити якість своїх сервісів і, тим самим, запросити кращих авторів до надсилання рукописів.

Метою даної статті стало проведення бенчмаркінгу наукових журналів у галузі бібліотечної справи та оцінка перспектив використання даного методу для покращення представлення вітчизняних бібліотекознавчих журналів у світовому інформаційному просторі.

Первісне тестування методом бенчмаркінгу наукової періодики було проведено в галузі інформаційних технологій та стосувалося перевірки факторів, які впливають на рішення авторів у процесі вибору журналу для публікації результатів досліджень [7]. Попри достатню кількість аргументів на користь створення методів порівняльного аналізу наукових журналів з урахуванням широкого спектру різних характеристик наукових журналів, інформація українських журнальних редакцій залишається закритою, що суттєво ускладнює проведення бенчмаркінгу бібліотекознавчої періодики. Відтак, для збору потрібних даних дослідження проводилось у два етапи. На першому етапі дослідження було встановлені важливі фактори, якими керуються українські бібліотекознавці у процесі вибору журналу для публікації. Для цього була підготовлена анкета, що містила 15 закритих та 2 відкритих запитання, які умовно можна розділити на 3 тематичні блоки: індексація, доступ та загальна характеристика журналів. Опитування проводилось за допомогою онлайн-сервісу Google Форми, шляхом надсилання веб-посилання для проходження опитування на електронні адреси українським науковцям, які опублікували хоча б одну статтю в галузі бібліотекознавства протягом 2015-2017 рр. Другий етап дослідження полягав у проведенні бенчмаркінгу вибраних вітчизняних бібліотекознавчих журналів та провідних журналів галузі – порівняння здійснювалось за факторами, що впливають на вибір авторів, які були встановлені на попередньому етапі.

Опитування проводилось протягом 5-12 травня 2017 р. Участь в онлайн-опитуванні взяло 24 бібліотекознавці. Веб-посилання для проходження опитування надсилалось виключно на персональні електронні адреси вітчизняних бібліотекознавців, щоб уникнути відповідей сторонніх респондентів. Розповсюджена у світовому науковому видавництві практика публікації адрес авторів для кореспонденції, досі ще не стала обов'язковою у вітчизняній академічній культурі – контактну інформацію або взагалі не вказано, або надано електронну адресу не конкретного науковця, а адресу установи, чи підрозділу. Відтак, за умови усунення даного комунікаційного недоліку вітчизняної бібліотечної галузі, кількість респондентів майбутніх опитувань повинна бути більшою.

Згідно з результатами опитування до найважливіших факторів, на які звертають увагу українські бібліотекознавці в процесі вибору журналу для публікації, належать: повнота представлення інформації про журнал на його веб-сайті (важливо – 83,3%, неважливо – 16,7%); показник відмов журналу (важливо – 70,8%, неважливо – 29,2%); чи входить журнал до Переліку фахових видань України (важливо – 70,8%, неважливо – 29,2%); наявність плати за публікацію (важливо – 70,8%, неважливо – 29,2%); швидкість публікації статей (важливо – 66,7%, неважливо – 33,3%); склад редколегії журналу (важливо – 66,7%, неважливо – 33,3%).

Також, згідно з отриманими відповідями, для вітчизняних бібліотекознавців важливо, в яких міжнародних реферативних базах даних представлено видання: Scopus (важливо – 66,7%, неважливо – 33,3%); Web of Science Core Collection (важливо – 58,3%, неважливо – 41,7%); в інших реферативних базах даних (важливо – 70,8%, неважливо – 29,2%). При цьому, більшість українських бібліотекознавців не вважають важливим представлення журналу в базах польського інформаційного продукту Index Copernicus (важливо – 29,2%, неважливо – 70,8%), який, попри включення у список компаній, що пропонують сумнівні метрики від американського бібліотекаря Джеффрі Білла (Університет Колорадо Денвер, США) [8], використовується в ініціативах чиновників Міністерства освіти та науки України для оцінки продуктивності фахівців соціо-гуманітарного спрямування [9].

Попри те, що бібліотекарі вважаються прихильниками руху Відкритого доступу до знань, майже для половини респондентів не є важливим те, чи існує відкритий доступ до повних текстів обраного наукового журналу (важливо – 58,3%, неважливо – 41,7%), а так само чи дозволяє журнал авторам самоархівувати свої роботи (важливо – 58,3%, неважливо – 41,7%), що підтверджує результати попередніх досліджень [10]. У процесі вибору журналу для публікації трошки більше половини опитаних авторів звертають увагу на географію авторів журналу (важливо – 54,2%, неважливо – 45,8%). Тільки для половини респондентів важливим є те, чи надає журнал статистику щодо

використання статей (важливо – 50%, неважливо – 50%). І для переважної більшості неважливо, чи передплачує їх установа даний журнал (важливо – 8,3%, неважливо – 91,7%).

Серед інших важливих факторів, які респонденти вказали у відповідь на відкрите запитання були: відповідність пропонованого рукопису тематиці журналу, наявність у журналу сервісу для онлайн-подачі рукописів, мова публікації, періодичність виходу, розмір плати за публікацію та можливість звітуватися публікаціями в журналі під час навчання в аспірантурі. Також, на думку вітчизняних бібліотекознавців, які взяли участь в опитуванні, найкраще відповідають усім потребам авторів саме українські фахові журнали. Найчастіше у відповідях згадували наукові журнали «Вісник Книжкової палати» (6) та «Бібліотечний вісник» (4). Серед іноземних бібліотекознавчих видань зафіксовано лише поодинокі згадки «College & Research Libraries» та «Library Management».

Таким чином, для проведення бенчмаркінгу обраних вітчизняних бібліотекознавчих журналів та провідних журналів галузі обрано 5 найважливіших факторів, які було встановлено на попередньому етапі дослідження, а саме: повнота представлення інформації про журнал на його веб-сайті, показник відмов журналу, швидкість публікації статей, плата за публікацію, склад редколегії журналу. Для проведення порівняльного аналізу було відібрано 2 українські фахові журнали, які найчастіше згадувалися респондентами («Бібліотечний вісник», «Вісник Книжкової палати») та 2 іноземні журнали, які посідають найвищі позиції у категорії Library and Information Sciences згідно з даними порталу Scimago Journal & Country Rank – «Information Systems Research» та «European Journal of Information Systems»), що дасть змогу порівняти сервіси, які пропонують авторам вітчизняні видання, з сервісами провідних фахових журналів галузі. Вимога щодо наявності журналу в Переліку фахових видань України стосується виключно вітчизняних видань, тому даний фактор не враховувався під час проведення порівняльного аналізу (Таблиця 1).

Таблиця 1. Порівняльний аналіз обраних наукових журналів у галузі бібліотекознавства

Назва журналу	Адреса веб-сайту	Повнота представлення інформації	Показник відмов	Швидкість публікації статей (тижні)	Плата за публікацію
Бібліотечний вісник	http://www.irbis-nbuv.gov.ua	2 з 3	Немає інформації	Немає інформації	Немає інформації

Вісник Книжкової палати	http://www.ukrbook.net/visnyk.htm	3 з 3	Немає інформації	Немає інформації	Плата відсутня
European Journal of Information Systems	https://link.springer.com/journal/41303	3 з 3	Немає інформації	Немає інформації	Плата за публікацію статті у відкритому доступі
Information Systems Research	http://pubsonline.informs.org/journal/isre	3 з 3	Немає інформації	65	Плата за публікацію статті у відкритому доступі

Аналіз показав, що в обраних вітчизняних журналів у галузі бібліотекознавства відсутні власні веб-сайти, при цьому інформацію про журнал та його вміст можна знайти на сторінках інших веб-проектів, що підтримуються засновниками журналу. Науково-теоретичний та практичний журнал «Бібліотечний вісник» представлений на веб-порталі «Наукова періодика України» Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського. Науково-практичний журнал «Вісник Книжкової палати» також немає окремого веб-сайту, проте має окремий наповнений розділ на веб-сайті Книжкової палати України. Сайти обраних іноземних журналів розміщені на комерційних академічних онлайн-платформах Springer Link та INFORMS PubsOnline.

Повноту представлення інформації про журнал на його веб-сайті можна оцінювати за багатьма показниками, проте для даного аналізу використано лише 3 базові характеристики: тематика журналу, склад редколегії журналу, наявність інформації для авторів щодо оформлення та подання рукописів. На сайтах майже усіх аналізованих журналів представлена дана інформація, лише на веб-сторінці «Бібліотечного вісника» відсутня інформація щодо правил подання статей.

Відомі світові видавці пропонують авторам спеціалізовані ресурси для пошуку оптимального журналу для представлення результатів досліджень, наприклад Springer Journal Suggester (<http://journalsuggester.springer.com>), або Elsevier Journal Finder (<http://journalfinder.elsevier.com>). Дані ресурси надають авторам інформацію і про швидкість публікації статей у журналі. Попри те, що надання інформації потенційним авторам щодо приблизного часу публікації вже стає частиною сучасної видавничої культури, серед аналізованих журналів лише «Information Systems Research» представив дану інформацію на своєму сайті (<http://pubsonline.informs.org/authorportal/journal-statistics/information-systems-research>).

Високий показник відмов свідчить про популярність та престижність журналу серед науковців, про їхнє прагнення опублікувати результати власних

досліджень саме у цьому виданні і, відповідно, редакція журналу має достатньо великий вибір рукописів для публікації. Оприлюднення відсотку відхилених матеріалів від загальної кількості отриманих рукописів є поширеною практикою, однак жодне з проаналізованих видань не представило такої інформації на своїй веб-сторінці.

Більшість наукових журналів продовжують працювати за традиційною фінансовою моделлю, де доступ читачів до повного тексту публікацій можливий лише на умовах передплати видання, чи купівлі доступу до конкретної статті. Проте, з поширенням ініціативи Відкритого доступу зростає кількість відкритих журналів, у яких доступ до повних текстів відкритий для читачів, натомість з авторів стягується плата за публікацію. Аналізовані іноземні журнали працюють за моделлю гібридного відкритого доступу – автор самостійно вибирає, чи безкоштовно опублікувати статтю в журналі, яка буде доступна на умовах передплати, чи сплатити за публікацію і зробити своє дослідження відкритим для усіх читачів.

Плата від авторів приймається журналом лише після успішного проходження рукопису процедури рецензування, щоб перспективи фінансового зиску не впливали на рішення редакції щодо публікації дослідження. Через ріст активності шахрайських «хижацьких журналів», що націлені виключно на отримання плати від авторів, справжні наукові журнали вказують на своїх сайтах вичерпну інформацію як про всі можливі максимальні витрати авторів, так і про відсутність плати. Усі проаналізовані журнали, крім «Бібліотечного вісника», чітко представили на своїх сайтах інформацію щодо фінансових умов публікації.

Результати проведеного бенчмаркінгу вітчизняних бібліотекознавчих журналів свідчить, що українські видання пропонують своїм авторам далеко не повний комплект сервісів, які є важливими в процесі прийняття рішення щодо публікації, проте, навіть надаючи такий мінімум інформації та сервісів, обраним фаховим вітчизняним виданням вдається відповідати потребам українських бібліотекознавців. Водночас, фактори, які вказали українські бібліотекознавці як важливі в процесі вибору журналу, виявились швидше бажаними, аніж такими, що мають визначальний вплив на рішення автора щодо публікації результатів. Так, жоден з проаналізованих вітчизняних журналів не надає інформації на своєму веб-сайті про показники відмов, чи швидкість публікації статей, однак даний факт не заважає обраним журналам залишатися найпопулярнішими серед українських авторів-бібліотекознавців. Подібно можна інтерпретувати й те, що майже 67% опитаних авторів звертають увагу на представлення журналу в Scopus, однак при цьому статті жодного вітчизняного бібліотекознавчого журналу не індексуються у Scopus – українські автори-бібліотекознавці хотіли б публікуватися у виданнях, які представлені в Scopus,

однак внаслідок різних причин задовольняються подачею рукописів у популярні вітчизняні видання.

Отримані результати дозволяють краще зрозуміти очікування українських бібліотекознавців від фахових періодичних видань, що повинно бути використано для покращення якості редакційних сервісів задля приваблення кращих авторів галузі. Запропонована процедура бенчмаркінгу наукових журналів у галузі бібліотекознавства може бути використана редакціями наукових журналів з інших наукових галузей.

Список використаної літератури

1. *Dobson H.* Think.Check.Submit.: the campaign helping researchers navigate the scholarly communication landscape /H. Dobson // *Insights*. – 2016, Vol. 29(3). – P. 228-232. – DOI: <http://doi.org/10.1629/uksg.323>.
2. *Наказ МОНмолодьспорт України від 17.10.2012 р. № 1111. Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України* // Верховна Рада України : Веб-сайт. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1850-12>.
3. *Яцків Я. С.* Сучасний стан та проблеми української академічної наукової періодики / Я. С. Яцків // *Наука України у світовому інформаційному просторі*. – Вип. 8. – К.: Академперіодика, 2013. – С. 5-14.
4. *Колесникова Т. О.* Науково-видавнича модель "Library Publishing" в університетських бібліотеках України та світу / Т. О. Колесникова, А. І. Миргородська // *Вісник Книжкової палати*. – 2015. – № 3. – С. 24-28.
5. *Колесникова Т. О.* Бібліотека ВНЗ: відповідальність за поширення результатів наукових досліджень / Т. О. Колесникова // *Вища школа*. – 2014. – № 4. – С. 7-26.
6. *Кравченко О. В.* Можливості застосування бенчмаркінгу як інструмента активізації управління підприємством / О. В.Кравченко // *Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України*. – зб. Наук. Праць НАНУ. – Львів. – 2008. – Вип. 6 (74). – С. 102-110.
7. *Bo-Christer B.* Benchmarking Scientific journals for the submitting author's viewpoint / B. Bo-Christer, J. Holmström // *Learned Publishing*. – 2006, № 19. – P. 147-155. DOI: <http://doi.org/10.1087/095315106776387002>.
8. *Beall J.* Corrupt and Questionable Practices in the Scholarly Publishing Industry/ J. Beall // *Editorial Office News*. – 2014. – Vol. 7, № 10. – P. 10-13.
9. *Фінансування наукових досліджень і розробок в університетах збільшилось майже на 40 %* // Міністерство освіти та науки України : Веб-сайт. – Режим доступу: <http://mon.gov.ua/usi-novivni/novini/2017/03/01/finansuvannya-naukovix-doslidzhen-i-rozrobok-zbilshilos-majzhe-na-40/>.

10. Назаровець С. Підтримка руху Відкритого доступу у вітчизняному бібліотекознавстві / С. Назаровець // Вісник Книжкової палати. – 2013, № 2. – С. 25-30.

В работе представлен сравнительный анализ выбранных научных журналов в области библиотекведения. Основой для проведения анализа стали результаты онлайн-опроса украинских специалистов библиотечного дела касательно факторов, которыми они руководствуются в процессе выбора журнала для публикации результатов научных исследований. Полученные результаты позволяют лучше понять мотивы и ожидания украинских специалистов библиотечного дела от профессиональных периодических изданий и, тем самым, предоставляют редакциям библиотеческих журналов информацию для улучшения качества сервисов изданий для привлечения ведущих авторов отрасли. Предложенная методика сравнения научных журналов может быть использована редакционными коллегиями и институциональными службами поддержки научных журналов из других академических дисциплин для построения эффективных стратегий развития собственных изданий.

The paper presents a comparative analysis of selected scientific journals in the field of library science. The analysis is based on the results of an online survey of Ukrainian librarians about the important factors in the process of selecting a journal to publish the results of scientific researches. The obtained results allow better understanding the motives and expectations of the Ukrainian librarians from professional periodicals and, thereby, provide information for editorial offices of library science journals to improve the quality of publication services for attracting the best authors of the industry. The proposed methodology for comparing scientific journals can be used by editorial boards and institutional departments of support scientific journals from other academic disciplines in order to build effective strategies for the development of their own publications.